

Sanatın Eğitimi Üzerine Notlar

Ahmet CEMAL

Öğr.Gör.,

Anadolu Üniversitesi

İletişim Bilimleri Fakültesi

Sinema-Televizyon Bölümü

Öğretim Görevlisi

Önce amaçtan yola çıkalım.

Sanat eğitimi ya da sanatın eğitimi, sanatçı yetiştirmeyi amaçlayamaz. Başka deyişle, sanatçı doğmamış birini sonradan sanatçı kılmaya hiçbir eğitimin gücü yetmez.

Sanatçı doğmamış birine verilen resim eğitimi, ortaya bir çizici ya da boyayıcı çıkarabilir. Ama bir ressam çıkaramaz.

Ressam doğmamış olan resim eğitimi aldığı takdirde, nesnelerin ve canlıların resimlerini yapar. O kişi, tasviri tasvir edilene en iyi benzetebildiğinde, başarısının da son noktasına varmış olacaktır.

Oysa ressam, nesnelere ve canlılardan yola çıkarak kendi manzaralarını, ölüdoğalarını, insanlarını, kentlerini yaratır. Bütün bunlar, o ressamın fırça ya da kalem hareketlerinden önce yoktur. Ressam, onları ilk yaratandır. Ve bunlar, bir daha asla öyle yaratılmayacaklardır.

Heykeltıraş doğmamış olan yontucu, mermerden ya da başkaca malzemeden etkileyici adamlar yontabilir, ve bunlar sokaktaki adamlara benzedikleri ölçüde övülebilirler de. Ama Michelangelo'nun Musa'sı, o hiçbir adama benzemeyen adam, yalnızca heykeltıraş Michelangelo tarafından yaratılabiliştir.

Yineleyelim: Sanatçı doğmamış birini sonradan sanatçı kılmaya hiçbir eğitimin gücü yetmez.

Buna karşılık kötü ve niteliksiz bir eğitim, sanatçının yolunu gereksiz yere uzatabilir. Buna daha sonra değineceğiz.

2

Fransız ressam Antoine Coypel (1661-1722), 1721'de yayınlanan Ressamın Estetiği başlıklı incelemesinde, "Ressamın Bilmesi Gerekenler" başlığı altında şu düşüncelere yer vermiş : "Ressam...bir şair olmalıdır; bununla ressamın şiir yazmak zorunda olduğunu söylemek istemiyorum, çünkü şiir yazmaya şair olmayan biri de kalkışabilir; demek istediğim, ressam şiire kaynaklık eden ruha sahip olmanın yanı sıra, şiirin resim sanatı ile aynı olan kurallarını da bilmek zorundadır... Şiirin kulaklar için başardığını resim sanatı da gözler için başarabilmelidir..."

Demek ki ressamlık da, olunamayan, fakat öyle doğulan bir şey.

Sanat eğitimi tartışırken, bu noktayı özellikle göz önünde bulundurmak gerekiyor. Yani şöyle de denilebilir: Bir sanat eğitimi kurumunun bölümlerini bitirenler, o kurumdan yetenekleri farklı sanatçılar olarak çıkmazlar; sadece, içlerinde –rastlantı sonucu– sanatçılar da bulunabilir; ötekiler ise salt beceriler edinmiş ya da becerileri geliştirilmiş kişiler olarak çıkarlar.

Sanat eğitiminden bunun dışında şeyler beklemek, ancak temelsiz beklentiler diye nitelendirilebilir.

O zaman bir kez daha sorulmalı: Peki iyi bir sanat eğitimi, o eğitimi başarıyla tamamlayan, ama sanatçı olmayanlara ne verir?

Düşüncede ve uygulamada bundan böyle yola estetiğin rehberliğinde çıkmayı; sanatın boyutlarıyla da düşünebilmeyi; insanoğlunun sanatla da eğitilebileceği bilincini.

3

Olması gereken ya da doğru sanat eğitiminden söz ederken, bu eğitime alınacakların seçimi üzerinde de durmak gerekiyor.

Sanat eğitimi veren kurumlara girişte, "yetenek sınavı" diye adlandırılan sınavların amacı, yetenekli oldukları konusunda en fazla ipucu verenlerin seçimidir. Ancak ülkemizde bu yetenek sınavlarının yetersizliği de ortadadır.

Doğru bir yetenek sınavı, yukarıdaki anlamda ipucu verenler kaç kişi ise, yalnızca onların eğitime alınmasını öngören sınavdır. Her yıl belli sayıda aday alma zorunluluğunun ise, düzeyli bir sanat eğitimiyle ilintisi yoktur. Böyle bir zorunluluk, teknik düzeyde belli bir beceriyi kanıtlayanların eğitime alınmasını zorunlu kılar. Ve onlar da günün birinde eğitimlerini nasıl olsa bitirirler!

Oysa bu bağlamda doğru bir seçme, ancak söz konusu eğitimin sanatçı olmayanlara da vermesi gerekenler göz önünde bulundurulduğu takdirde yapılabilir. Bir sanat eğitimi sanatçı olmaksızın seçmiş olanlara verilecek eği-

timin amacını ise biraz yukarıda belirtmişim : "Düşüncede ve uygulamada bundan böyle yola estetiğin rehberliğinde çıkmayı; sanatın boyutlarıyla da düşünemeyi; insanoğlunun sanatla da eğitilebileceği bilincini kazandırmayı" hedef tutacak bir eğitim.

Bugün ülkemizde, sanat eğitimi veren kurumlara giriş sınavlarında en az araştırılan, oysa üzerinde kanımca en çok durulması gereken nokta şu soruyla özetlenebilir : Adayın, başvurduğu günden geriye doğru bakıldığında, yaşamında sanat ne ölçüde yer almıştır?

Örneğin genel kültür sınavlarında sorulacak sorular, yukarıdaki soruya yanıt sağlayabilecek yapıda olmalıdır.

4

Gelelim sanat eğitiminin kuramsal diye nitelendirilen ve kuramsal dersler başlığı altında toplanan derslerle gerçekleştirilmesine çalışılan yanına.

Bu eğitimin kuramsal yanıyla söylenilmek istenen nedir? Zamanımızın tanınmış tiyatrobilimcilerinden Patrice Pavis'in tiyatro için söyledikleri, öyle sanıyorum ki bütün sanatlar için geçerlidir : "Her tiyatro uygulamasının, belirgin olmasa bile, bir kuramsal çizgisi bulunmalıdır..." Pavis'in burada anlatmak istediği, tiyatro bağlamında her sahne uygulamasının hesabının düşünsel düzlemde verilmesi gerektiği, hiçbir şeyin salt hevesten ya da rastlantıdan bağımsız kılınamayacağıdır.

Ne var ki ülkemizdeki uygulamada kuramsal dersler ya yeterli düzeyde verilememekte, ya da verilse bile kuram ile uygulama, öğrencinin gözünde biraz fazla ayrı tutulmaktadır. Örneğin güzel sanatlar eğitimi alan öğrencilerin çoğunun gözünde asıl ağırlık taşıyan, uygulamaya yönelik atölye dersleridir. Bu anlayışın vebali ise öğrencilere değil, fakat onlarda böyle bir anlayışın doğumuna yol açan sistem ya da yöntemdedir.

Leonardo da Vinci (1452-1519), "Not Defterleri"nin bir yerinde şu direktifi verir : "Önce bilimi öğren, ardından da bilimi temel alan uygulamayı. Düşüncesini kullanmadan, gözün uygulamasına ve yargısına göre resim yapan ressam, karşısına dikilen nesnelere onları bilmeksizin yansıtan bir ayna gibidir."

Biraz yukarıda sözünü ettiğim ressam Coypel, aynı konuya ilişkin şu soruları sorar: "Ressamın coğrafyaya, geometriye ve perspektife ihtiyacı yok mudur? ...Doğayı anlayabilmek için ressamın bir fizikçi olması gerekir. O, nedenini ve etkisini bilmediği nesnelere doğru betimlediğinden emin olabilir mi? Tutkuları öğrenmeksizin, insan ruhunun bu devinimlerinin görsel imgelemlerini yaratabilir mi? Ressam, orantılar ve anatomi üzerinde çalışarak insanın dışını öğrenmek zorundadır; ve felsefenin yardımıyla da onun ruhuna inmekle yükümlüdür. Ressam, fizyonominin kurallarını bilmeksizin karakterlerinin resmini nasıl yapabilir?"

On beşinci yüzyılın ünlü heykeltıraşı Lorenzo Ghiberti (1378-1455) ise, sanatçının eğitimi bağlamında, hem ressamın, hem de heykeltıraşın şu alanlarda bilgi sahibi olmalarını arıyor: Dilbilgisi, geometri, felsefe, tıp, astronomi, perspektif, tarih, anatomi, tasarım kuramı ve aritmetik.

Bir ressam ya da bir heykeltıraş açısından ilk bakışta aşırı gözükebilecek bu talepler, sanatçının sonuçta yaşamın ve insanın yorumlayıcısı olduğu gerçeği göz önünde tutulduğunda, hiçbir aşırılık taşımamaktadır.

Kolayca görülebileceği gibi, sanatçıdan bilmesi istenen bütün bu alanlar, atölye çalışmalarının dışında ve uygulamaya geçmezden önce öğrenilmesi zorunlu alanlardır; öğrenci, bu alanlarla ancak "kuramsal dersler" diye adlandırılan derslerin yardımıyla tanışacaktır.

5

Sonuç olarak, sanat eğitiminin düşünme yanının, daha doğrusu düşündürten yanının çok ağır basması gereken bir eğitim olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Sanat, dünya, yaşam ve insan üzerine düşünmenin boyutlarından biridir. Bu durumda, bu boyutu öteki insanlara kazandıracak olanın sanatçının düşünsel yanı eksik bir eğitim almasına nasıl rıza gösterilebilir.

Bir başka açıdan bakıldığında da sanat eğitimi, her eğitim gibi, biraz da verildiği ortamın koşullarını ve özelliklerini göz önünde bulundurmamak zorunda olan bir eğitimidir. Örneğin –bizde olduğu gibi-, bir ülkenin ortaöğretim sistemi henüz öğrencileri yeterince düşündürtecek düzeyde değilse, o ülkenin sanat eğitim kurumları bu durumu görmezlikten gelemeyebilir ya da yola tersini varsayarak çıkamaz. Çünkü bu yapıldığı takdirde, sanat eğitiminin salt zanaat eğitimine dönmesi, kaçınılmaz olur.